

4. základní škola Nerudova Říčany, příspěvková organizace

Program proti šikanování

Na základě Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol školských zařízení č.j. MSMT – 21149/2016 byl vypracován tento Program proti šikanování, který se stal součástí MPP.

Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Projevy šikanování

Šikanování - český odpovídající pojem je **ubližování**, má ve svých projevech velice různou podobu. S výrazem šikana doporučujeme pracovat velmi opatrně. Mezi základní formy patří:

Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).

Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).

Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Odpovědnost školy

Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 5651/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřeřazení trestného činu (§168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřívání (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování k trestnému činu (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.

Krizový plán školy- šikana

1. Motivace pedagogického sboru: práce, která povede ke zlepšení vztahů ve třídách, v důsledkulepší i pracovní prostředí pedagogů. Povede k pocitům uspokojení a radosti z práce.

2. Vzdělávání učitelé se seznámí s Programem proti šikanování, a jeho průběžnými změnami. Absolvují seminář [Cesty spolu - Společně proti šikaně Úvod do systému vzdělávání v oblasti šikany](#)" (8. hodin) doporučený ministryní

školství všem pedagogům. Termín do 30. 6. 2017. Tento seminář měl pomoci ozřejmit problematiku šikany, vést k hlubšímu zamyšlení a cílenější práci s žáky.

3. Supervizi na vyžádání učitele, popř. podle situace poskytnete na vybraných nebo třídnických hodinách metodik prevence. Konzultaci poskytnete podle závažnosti okamžitě, popř. na poradě.

4. Užší realizační tým:

Ředitel školy	Mgr. Macháčková
Výchovný poradce	Mgr. Veselá
Metodik prevence	Mgr. Bílková

5. Společný postup při řešení šikanování

A. zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stadia šikanování (1. a 2. stupeň) a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stadia šikanování.

B. zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc zvenku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi (viz čl. 9) a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti.

Postupy řešení počátečního šikanování

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

A. Pro vyšetřování počáteční šikany bude škola postupovat takto:

1. Odhad závažnosti a formy šikany.
2. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi (povede učitel, na kterého se oběť obrátí, a členové výchovné komise)
3. Nalezení vhodných svědků.
4. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nepřístupné společné vyšetřování svědků a agresorů popř. konfrontace obětí a agresorů).
5. Zajištění ochrany obětem.
6. Předběžné vyhodnocení a volba za dvou typů rozhovoru:
  - a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
  - b) rozhovor s agresory (směřující k metodě vnějšího nátlaku)
7. Realizace vhodné metody
  - a) metoda usmíření

b) metoda vnějšího nátlaku(výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)

8. Třídní hodina:
  - a) efekt metody usmíření
  - b)oznámení potrestání agresorů
9. Rozhovor s rodiči oběti
10. Třídní schůzka
11. Práce s celou třídou

B. Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí. Tato 3- 5. stadium šikany se s největší pravděpodobností ve škole nevyskytne. V případě, že ano, bude škola postupovat takto:

1. První alarmující kroky pomoci

- a) zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany
- b) bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

2. Příprava podmínek pro vyšetřování

- c) zalarmování pedagogů a informování vedení školy- zjišťující pedagog, metodik prevence
- d) zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi- všichni zúčastnění pedagogové
- e) pokračující pomoc oběti (lékař)- třídní učitel
- f) oznámení na policii, paralelně navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům- ředitel školy

3. Vyšetřování (odborník na šikanu)

- g) rozhovor s obětí a informátory
- h) nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků
- ch) individuální, popř. konfrontační rozhovor se svědky
- i)rozhovor s agresory, případná konfrontace mezi agresory, nekonfrontovat agresora a oběť

4. Náprava

- j) metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny

6. Primární prevence ve výuce

Témata primární prevence jsou probírána ve výuce v prvouce, přírodovědě, vlastivědě, přírodopise, občanské výchově, zeměpise a dějepise – viz. ŠVP Zodpovědný vyučující. Je vytvořeno takové prostředí, ve kterém se žáci nebojí vyjádřit, popř. se svěřit dospělému, vrstevníkům.

7. Primární prevence ve školních preventivních programech

Ve škole každý rok probíhá dlouhodobá primární prevence, poskytovaná o. s. Cesta integrace. Jedná se o 3-4 workshopy (90 minut) 3x-4x ročně, pro každou třídu. Viz. podrobný rozpis ve školním preventivním programu.

8. Ochranný režim

Dohledy učitelů

Dozor nad žáky je vykonáván od jejich vstupu do školy až po opuštění budovy po skončení poslední hodiny. Dozory jsou uskutečňovány v přízemí a v I. poschodí, někdy v některých přestávkách zesílené, (p. školnice, asistenti). Do školní jídelny i zpět jsou žáci doprovázeni pedagogy školy. Žáci, kteří nechodí na obědy, jsou v jedné učebně s dohledem a mohou si sníst jídlo, připravovat se na vyučování. Zvláštní pozornost je věnována návštěvám WC. V případě, že je to možné, dozorující učitel požaduje, aby docházeli žáci na WC jednotlivě. Každý čtvrtek dochází o polední přestávce pracovníci nízkoprahového klubu Klub Cesty integrace a hovoří s žáky o jejich problémech a hrají s nimi i různé hry.

Nápravná opatření

Pro potrestání agresorů jsou stanovena následující běžná výchovná opatření:

Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele

Snížení známky z chování.

Převedení do jiné třídy, umožňuje-li to organizace školy

V mimořádných případech se užije škola tato další opatření:

Lze vypracovat individuální výchovný plán agresora.

Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu, změnu školy.

Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Škola bude dále pracovat s agresorem (jeho náhled na jeho chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů (zajistí výchovný poradce, popř. metodik prevence ve spolupráci tř. učitelem)

V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s odborníky na řešení šikany, s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

Kontakty na nejbližší organizace viz. Školní program primární prevence.

9. Spolupráce s rodiči

Rodiče jsou seznamováni s akcemi primární prevence na třídních schůzkách a na internetových stránkách školy. Dopis o důležitosti spolupráce mezi školou a rodiči, obdrží na třídní schůzce. Viz. příloha 2

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací.

10. Školní poradenské služby

Rodiče budou též seznámeni s týmem, který se ve škole na šikanu specializuje. Budou informováni o nástěnce za vchodovými dveřmi, kde jsou uvedeny nejdůležitější kontakty a konzultační hodiny vých. poradce a metodika prevence

11. Spolupráce se specializovanými institucemi

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány. Zejména:

v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,

v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,

v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou), případně s odborníkem nebo nestátní neziskovou organizací specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

Ředitel školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu. Kontakty viz. školní preventivní program.

S tímto krizovým plánem jsou vyvěšením ve veřejných prostorách školy seznámeni žáci a jejich zákonní zástupci.

Přílohy:

1. Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.

- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

3. Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. „Nechte mě!“
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

2. Příklady šikanování

1. Případ: Zpověď oběti počátečního stadia šikanování

(doslovný přepis)

- nadávaj mi
- dělaj mi naschvály
- maj na mne poznámky, když přijdu po nemoci
- rejpať do mne
- když se učitel rozhoduje koho vyzkoušet, tak mu poraděj mne
- když nejsem ve škole, říkaj učitelům, co není pravda
- když něco provedou, snaží se to svalit na mne
- když se učitel zeptá, jestli někdo má tahák, hned se všichni ozvou, že mám já
- vo hodině, když píssemka, tak zničeho nic se ozve, abych neopisoval
- všichni maj strašnou radost, když dostanu špatnou známku
- když jsem služba, tak všichni udělaj ve třídě nepořádek
- nepouští mne mezi sebe, když si povídají
- když si řeknu o sešit tak řeknou, že ho nemají dopsanej a pak ho pučej někomu jinýmu
- ve frontě na oběd mne předbíhají
- když je ve třídě smrad tak hned řeknou, že jsem si prd
- povyšujou se nade mne
- Nic mi nepučej
- když něco udělám, hned to všem řeknou
- plivnou mi na židli a na všechny ostatní, abych si nemohl najít jinou
- na výtvarce si ode mne vezmou štětec a nic mi neřeknou a maj z toho strašnou srandu, když ho hledám
- když v matice někdo počítá na tabuli, tak mu raděj a řeknou mu i výsledky. Ale mně ne. Když už mi poraděj, tak špatně
- někdy mi tašku zamknou do skříně a říkaj, že od ní nemaj klíč
- když se učitel zeptá, kdo chybí, tak místo mého jména řeknou nějakou nadávku

Příloha č. 2

Informace pro rodiče o školním programu proti šikanování

Vážení rodiče,

Snažíme se Vaším dětem vytvořit podnětné, spolupracující na přátelské prostředí. Nicméně i ta nejlepší škola není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případné ubližování silnějším slabším hned v počátku a účinně takové bezpráví zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili program proti šikanování. Jeho důležitou součástí je spolupráce nás pedagogů s Vámi – rodiči. Prosíme Vás proto o pomoc. Kdybyste měli podezření či dokonce jistotu, že je Vašemu dítěti ubližováno, bezprostředně se na nás obraťte (na třídního učitele, školního metodika prevence, výchovného poradce, popř. ředitele školy), na toho, ke kterému máte největší důvěru. Lze také využít schránku důvěry ve vestibulu školy. Vaši informaci budeme brát velmi vážně a situaci budeme odborně a bezpečně řešit.